

Safonova I.Y.

DETERMINATION OF THE SENIOR STUDENTS' SCHOOL SUBJECTS COMPETENCIES
STRUCTURE IN CYCLE STUDYING OF PHYSICS AND MATHEMATICS

The definition of subject competence was worked out by the scientists as the author of the article has analyzed. Its essence, structure and content are highlighted. The author pointed out that the mathematical competence promotes forming a fully developed personality. It is noted which substantive competences that students should have formed by their graduation, which involves them into building up a spatial, logical-mathematical, physical and mathematical intelligences. The last demands a practice and intellectual development of the individual; formed skills of abstract thinking, capability for self-esteem and -reflection, critical analysis towards the events, situations of personal and social life and the ability to determine students' own position. A model of the subject competence based on understanding of the nature of mathematical and physical competence as qualities of the individual has been created. It is exposed that the development of mental activities is one of the directions of forming of seniors students' mathematical competence. It is pointed in what methods a senior student can gain such competences, how to form them. If students capture marked competences in the system, they will act out successfully, willingly, operate, effectively solving problems, apply their knowledge in non-standard situations. Thus, forming the mathematical competence approaches them to the methods of scientific cognition.

Key words: definition of «competence», school subject competency, competence approach, components, structural components, senior students, subjects of Physics and Mathematics cycle.

Рецензент: Кузьменко Ю.В.

УДК 371.14:37.015.6: 373.5

Філончук З.В.*

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНО-ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВІТУ В ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ

У статті розкрито сутність понять «цінності», «естетичні цінності», «естетичне ставлення», «критерії оцінки естетики рельєфу», «естетична цінність ландшафтів». Проаналізовано сучасні підходи до формування в учнів естетично-ціннісного ставлення до навколишнього світу в процесі вивчення географії.

У статті наведено приклади використання новітніх досліджень географічної науки в реалізації змісту навчальної програми з географії; представлено загальну схему навчання ціннісного ставлення до навчального матеріалу як одного з напрямків розвитку особистості учнів; визначено роль краєзнавчого матеріалу в підвищенні ефективності естетичного сприйняття світу.

Ключові слова: географія, цінності, естетичні цінності, естетично-ціннісне ставлення, естетична цінність ландшафтів.

У сучасній освіті одним із головних завдань є не тільки засвоєння знань і способів їх отримання, але й робота з надбання учнями нового соціально значущого досвіду. Відповідно вчитель повинен реалізувати найголовніше завдання – сформувати світогляд учнів та їх ціннісні орієнтації, а самому стати носієм ціннісних орієнтацій,

Зважаючи на особливості розвитку суспільства, слід внести корективи в таку важливу сферу, як формування системи цінностей особистості, – вважають вчені. Адже утвердження цінностей, що вже віджили свій вік або завершують його, негативно впливає не тільки на сутність особистості, адекватність її історичному часу, а й безумовно – на життєвий шлях людини і характер суспільства в цілому. Формування неадекватних часові цінностей спотворює життєвий шлях людини і суттєво знижує, а то й взагалі перекреслює її самореалізацію [1].

* © Філончук З.В.*

Кожна епоха, період історичного розвитку суспільства вносять свої корективи в систему ціннісних визначень особистості. Емоційно-ціннісне ставлення людини до навколишньої дійсності – основний елемент її соціального досвіду, який передається молодшому поколінню, – вважає Л. Паламарчук [5].

У сучасних нормативних освітніх документах, а саме програмі «Географія», яка запроваджується в основній школі, зазначається, що «географія є не тільки джерелом нових відомостей про Землю, а й основою для формування гуманістичного світогляду, виховання дбайливих господарів, любові до рідного краю, набуття умінь і навичок адаптації до навколишнього середовища, адекватної поведінки в ньому» [4, с. 3].

Мета статті полягає у визначенні сучасних підходів до формування в учнів естетично-ціннісного ставлення до навколишнього світу в процесі вивчення географії.

Аксіологічний підхід до навчання як орієнтир у формуванні ціннісної сфери суб'єктів навчального процесу розглядала В. Шарко, яка визначила цінність як об'єктивну значущість явищ, ідей, речей, зумовлену потребами й інтересами соціального суб'єкта, в той же час цінністю, на її думку, є функція предмета задовольняти наші потреби.

В. Шарко виділяє абсолютні цінності, основні національні та громадянські. Сімейні цінності вбирають у себе попередні, трансформуючи їх у неповторний світ родини. Цінності особистого життя мають значення передусім для самої людини і визначають риси її характеру, поведінку, стиль взаємовідносин з іншими людьми [11].

В. Саук цінності поділяє на етичні – чесність, порядність, доброту; міжособистісного спілкування – вихованість, чуйність, життєрадісність; професійної самореалізації – ретельність, тверду волю; індивідуальні – незалежність, конформізм, відповідальність тощо [7].

Естетичні цінності – предмети та явища природи, доступні людському пізнанню; сама людина (її вигляд, дії, вчинки, поведінка); речі, створені людьми й створена друга природа, продукти духовної діяльності; твори мистецтва. Наявність об'єктів, що володіють цінністю, залежить від того, в яку конкретну систему соціально-політичних відносин вони включені, які ідеали служать критерієм їх оцінки [10].

З іншого боку, естетична цінність – це здатність будь-якого явища, насамперед творів мистецтва, викликати естетичне почуття, давати людині духовно-інтелектуальну насолоду, збагачувати її внутрішній світ. Така здатність зумовлена якостями, властивостями, особливостями тих явищ, які їм притаманні і мають значення для людини [9].

Ми погоджуємось з думкою Л. Паламарчук, що естетичне ставлення до навколишнього світу – це готовність сприймати велич і красу природних об'єктів, поліпшувати їх стан; відшукувати їх описи та зображення в літературі, піснях, творах мистецтва, давати оцінку стану природи та діяти на користь його збереження для потомків. Педагог зазначає, що ціннісне ставлення до світу не виникає само собою. Воно формується під впливом реального життя, практики, наявності внутрішньої активності самої людини. Безумовно, що важливу роль у цьому процесі відіграє школа [5].

Важливу роль шкільної географії в естетичному вихованні учнів підкреслює А. Сиротенко, який вважає завданням учителя навчити дитину бачити природу, сприймати її гармонію, відчувати її, адекватно оцінювати прекрасне й творити його навколо себе і в собі. Важливим при цьому є положення про те, що вивчення географії – це спільна діяльність розуму й серця [8].

На думку Л. Паламарчук, загальна схема навчання ціннісного ставлення включає:

- постановку мети – навчити оцінювати різні процеси та явища, події, об'єкти, які вивчаються на уроці;
- пояснення сутності оцінювання як відношення особливостей процесів, явищ, що вивчаються, до визначених критеріїв і еталонів;
- ознайомлення учнів із прикладами оцінювання географічних об'єктів;
- вправи на знаходження оцінювання в тексті підручника [5].

Таким чином, формування в учнів ціннісного ставлення до навчального матеріалу є одним із напрямків розвитку особистості учня, що впливає на становлення його поглядів та переконань.

Слід зазначити, що психофізичний стан сучасної людини, наростання духовної кризи суспільства визначили активізацію досліджень естетичної цінності ландшафтів та їх компонентів як складової частини гуманістичних ресурсів суспільства, посилений розвиток у природничій географії і ландшафтознавстві гуманістичної орієнтації та гуманістичного підходу.

Так, Ж. Бучко визначено естетичні якості ландшафтів у контексті використання та збереження гуманістичного ресурсного потенціалу регіону, виявлено критерії естетичної цінності ландшафтів; проаналізовано різні підходи до оцінювання естетичних якостей ландшафтів і запропоновано методику естетичного оцінювання краєвиду; проведено узгоджений аналіз між ступенем різноманіття ландшафтів та естетичною цінністю краєвидів [2].

Доведено, що психолого-естетичний тип оцінювання природних ресурсів пов'язаний з естетичним сприйняттям світу людиною, тобто з визначенням емоційної реакції людини на природний ландшафт. Так, водні об'єкти значно підвищують естетичну цінність природних комплексів. Критерієм оцінювання річок є ширина і звивистість русла, висотний ярус, в якому вони протікають. Естетична оцінка сільськогосподарських угідь пов'язана з визначенням їх складу. Безумовно, найестетичнішими є сіножаті та пасовища, особливо у період сінокошу та викладання копиць. Господарські об'єкти, на думку вчених, здебільшого негативно впливають на естетичну цінність території [12].

Загальний перелік критеріїв оцінювання естетики рельєфу земної поверхні сформульовано Е. Лихачовою та Д. Тимофеевим (2002 р.). Щодо теренів України такими критеріями В. Стецюк вважає:

- унікальність форм рельєфу (за генезою);
- унікальність зовнішнього вигляду (форми);
- архітектоніка (композиція);
- оглядовість (здатність спостерігатися тільки здалеку або з певної точки);
- ефект супроводження (звуки – тиша; тепло – прохолода; яскравість, колір, освітлення за певних умов);
- поєднання з іншими елементами ландшафту;
- стабільність або рухомість (динаміка ландшафту);
- образність або фотогенічність (улюблені об'єкти художників і фотографів);
- візуальний ефект (враження);
- емоційне сприйняття тощо [6].

Такий підхід до визначення унікальності форм рельєфу доцільно використати при вивченні теми «Унікальні форми рельєфу земної кулі, їх охорона» (курс «Загальна географія. 6 клас»), відповідно поставивши за мету виховання в учнів здатності до естетичного сприйняття рельєфу як складової природного комплексу.

Геоморфологічний вернісаж «Зведено природою» як нетрадиційна форма проведення уроку дозволить вчителю географії представити репродукції картин, які демонструють форми рельєфу унікальні як за походженням, так і за формою (наприклад, гора Фудзіяма в Японії).

Слід звернути увагу учнів на те, що такий критерій оцінювання естетики рельєфу, як композиція, особливо ціниться живописцями. У центрі багатьох полотен завжди простежується ядро краєвиду або генеральний напрямок (далека гірська вершина, до якої або звідки прямує ріка або шлях, одинока скеля на тлі морського безмежжя, вулканічна вершина, яка притягує погляд струнками симетричними схилами, тощо). Адже композиція – це найважливіший засіб побудови цілісності загальної картини з багатьох складових.

У природі – це поєднання частин в одному цілому, різноманітність форм та поєднання їхніх розмірів. Такою є Карпатська гірська країна з її гармонійним поєднанням плавних обрисів полонин і вершин хребтів, які змінюють один одного в перспективі спостереження, поступово віддаляючись від глядача. Поєднання з іншими елементами ландшафту – з рослинністю, з водними або архітектурними феноменами – створює неповторні антропогенні комплекси. Наприклад, як єдине ціле сприймаються на фоні Канівських гір монумент на могилі Кобзаря і будинок його музею.

Доцільно навести учням і протилежні приклади. Для цього вчителю варто продемонструвати дві фотографії (або картини) дніпровських схилів (фото Великої Лаврської дзвіниці, яка упродовж майже трьох століть була найвищою спорудою київського правобережжя, та фото сучасних хмарочосів на київських схилах).

Стилістичні архітектурні форми українського бароко, визначені тисячоліттями формування українського етносу, гармонійного природного розвитку рельєфу рівнинної частини України формували лагідну і толерантну ментальність українського народу. Тому архітектурні витвори останніх років, абияк насажені в київський рельєф, породжують душевну агресивність, невластиву українському менталітету, – вважають спеціалісти [3].

Аналіз представлених матеріалів дозволяє вчителю переконати учнів у тому, що рельєф правого схилу столиці різко змінив естетику за останні 2-3 століття. У цілому позитивне емоційне сприйняття властиве будь-якому природному рельєфу земної поверхні (варто звернутися до досвіду учнів). Негативно сприймається навколишній рельєф тоді, коли присутні негативні наслідки господарської діяльності щодо нього.

Слід зазначити, що ефективність естетичного сприйняття значно підвищується, коли на уроках використовується краєзнавчий матеріал. Тому домашнє завдання з цієї теми може включати такі вправи, як: знайти у сімейному фотоальбомі 1-2 фото з місцевими краєвидами та визначити естетичну привабливість рельєфу; написати есе за темою «Я зрозумів різноманітність земної поверхні, коли вперше потрапив ...».

Отже, сучасними підходами до формування в учнів естетично-ціннісного ставлення до навколишнього світу в процесі вивчення географії, на нашу думку, можна вважати:

1. Виокремлення та вивчення ціннісного аспекту змісту загальногеографічного навчального матеріалу; підготовку вчителів до його впровадження.
2. Посилення взаємозв'язків наукової та шкільної географії; пошук нового змісту для стандартних тем шкільного курсу географії; доведення цієї інформації до вчителя.
3. Уведення в систему навчання учнів сучасного навчального матеріалу естетично-ціннісного змісту, що дозволить здійснювати їх підготовку на якісно новій основі.
4. Використання нових форм проведення уроків географії, способів організації навчально-виховного процесу, які відповідають меті формування в учнів естетично-ціннісного ставлення до світу.

У сучасних умовах доцільно продовжити роботу щодо розробки конкретних методичних рекомендацій із формування в учнів естетично-ціннісного ставлення до світу за окремими напрямками. Це може стати предметом подальшого наукового пошуку.

Література

1. Біла книга національної освіти України / НАПН України ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : Інформ. системи, 2010. – 342 с.
2. Бучко Ж. Естетичні якості ландшафтів у контексті використання та збереження гуманістичного ресурсного потенціалу регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. Наук : спец. 11.00.01 / Ж. І. Бучко; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2002. – 20 с.
3. Костенко Ірина. Київські схили проти забудови [Електронний ресурс] / Ірина Костенко. – Режим доступу : http://kiev.pravda.com.Ua/columns/4de60c30ba373/view_print/.

4. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів : Географія. 6-9 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. – 64 с.
5. Паламарчук Л. Б. Соціокультурна складова змісту шкільних курсів географії : теорія і практика : моногр. / Л. Б. Паламарчук. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 412 с.
6. Рельєф України : [навчальний посібник] / за загальною редакцією В. В. Стецюка. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 688 с.
7. Саюк В. Формування економічної культури керівних і педагогічних кадрів в умовах конкурентного середовища [Електронний ресурс] / В. Саюк. – Режим доступу : nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/.
8. Сиротенко А. Виховний потенціал шкільної географічної освіти / А. Сиротенко // Географія та основи економіки в школі. – 2004. – № 4. – С. 8-11.
9. Сморг Л. О. Естетика : [початковий посібник] [Електронний ресурс] / Л. О. Сморг. – Режим доступу : http://www.ebk.net.ua/Book/ethics/smorzh_estetika/index.htm
10. Основи філософських знань [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://subject.com.ua/philosophy/osnovi/index.html>
11. Шарко В. Д. Методологічні засади сучасного уроку : [посібник для студентів, керівників шкіл, вчителів, працівників післядипломної освіти] / В. Шарко. – Херсон : Видавництво ХНТУ, 2009. – 120 с.
12. http://pidruchniki.com/1957041143754/turizm/otsinka_prirodnih_turistichnih_resursiv.

Филончук З.В.

ФОРМИРОВАНИЕ ЭСТЕТИЧЕСКИ-ЦЕННОСТНОГО ОТНОШЕНИЯ К МИРУ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ШКОЛЬНОЙ ГЕОГРАФИИ

Статья раскрывает содержание понятий «ценности», «эстетические ценности», «эстетическое отношение», «критерии оценки эстетики рельефа», «эстетическая ценность ландшафтов». Проанализированы современные подходы к формированию у школьников эстетически-ценностного отношения к окружающему миру в процессе изучения географии.

В статье приведены примеры использования новейших исследований географической науки в реализации содержания учебной программы по географии; представлено общую схему обучения ценностному отношению к учебному материалу как одному из направлений развития личности учащихся; определена роль краеведческого материала в повышении эффективности эстетического восприятия мира.

Ключевые слова: география, ценности, эстетические ценности, эстетически-ценностное отношение, эстетическая ценность ландшафтов.

Filonchuk Z.V.

FORMING AN AESTHETIC VALUES – ORIENTED PERCEPTION OF THE WORLD IN THE PROCESS OF STUDYING GEOGRAPHY AT THE SECONDARY SCHOOL

The article explores the core of concepts «values», «aesthetic values», «aesthetic relation», «criteria of evaluation of the relief aesthetics», «aesthetic value of landscapes».

The article analyses contemporary methods of forming with students the aesthetic values-oriented perception of the outer world in the process of studying Geography: the selection of the values indicators of the sense of general educational Geography materials; the strengthening scientific and school Geography interrelations aimed at traditional themes of school course update; giving this information to the teacher and preparing him for teaching new material.

The author exemplifies using new geographical researches in realization of Curriculum for Geography, namely – the researches of an aesthetic value of the landscapes and their components as a necessary part of humanism resources of society.

The general scheme of the values-oriented forming of the material studied as a way to building up a student's personality; the part of regional material in growing of aesthetic perception of the world is defined is also given in the article.

The author of the article focuses on the necessity of non-traditional lesson forms and methods of organization that corresponds to the aim of aesthetically valued relation to the world, that is the one of the directions of the development of the personality of pupils.

Key words: Geography, values, aesthetic values, aesthetic values-oriented perception, aesthetic value of landscapes.